

Верховний
Суд

Врегулювання спору між сторонами під час розгляду справи: огляд окремих проблем

Суддя Верховного Суду
Кандидат юридичних наук, доцент
Сакара Н.Ю.

Способи закінчення розгляду справи без ухвалення рішення суду по суті спору:

- ✓ проведення позасудового врегулювання спору шляхом медіації
- ✓ врегулювання спору за участю судді
- ✓ укладення мирової угоди
- ✓ відмова від позову позивача
- ✓ визнання позову відповідачем

Особливості проведення врегулювання спору за участю судді

Відповідно до частини першої статті 201 ЦПК України врегулювання спору за участю судді проводиться **за згодою сторін** до початку розгляду справи по суті, оскільки позивачем не було надано згоди на проведення врегулювання спору мирним шляхом за участі судді, то протокольною ухвалою суду від 14 березня 2019 року було відмовлено у задоволенні вказаного клопотання.

Постанова ВС від 11 листопада 2020 року у справі № 522/19690/18 (провадження № 61-15125св19)

Врегулювання спору за участю судді - судова процедура, передбачена, зокрема, у цивільному судочинстві, яка полягає у проведенні суддею спільних (за участю всіх сторін) та закритих (з кожною із сторін окремо) нарад з метою мирного врегулювання.

Порядок проведення врегулювання спору за участю судді передбачений Главою 4 Розділу III ЦПК України.

За змістом частини першої статті 201, частини першої статті 202 ЦПК України врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін **до початку розгляду справи по суті**. Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд **постановляє ухвалу**, якою одночасно зупиняє провадження у справі.

З матеріалів справи убачається, що у цій справі не вирішувалось питання про врегулювання спору за участю судді. Оскільки врегулювання спору за участю судді можливо лише до початку розгляду справи за згодою сторін, суддя апеляційного суду не могла брати участь у врегулюванні спору, а тому посилання ОСОБА_2 на наявність підстав для відводу судді Київського апеляційного суду Сушко Л. П. на підставі частини другої статті 37 ЦПК України є неспроможними.

Постанова ВС від 23 вересня 2021 року у справі № 753/11845/18 (провадження № 61-4025св20)

У судовому засіданні представник відповідача надав додаткові пояснення щодо клопотання про врегулювання спору за участю судді, заперечував проти його задоволення, оскільки розгляд справи відбувається за правилами спрощеного позовного провадження, а не **в порядку загального позовного провадження**, проводилися судові засідання, згоди відповідача немає, у зв'язку з чим просив відмовити у задоволенні клопотання. Суд, вислухавши пояснення представника відповідача, постановив ухвалу, внесену до протоколу судового засідання, про відмову в задоволенні клопотання про врегулювання спору за участю судді у зв'язку з відсутністю підстав, передбачених частиною першою статті 201 ЦПК України.

Постанова ВС від 26 жовтня 2022 року у справі № 758/3200/19 (провадження № 61-7980св22)

Участь у врегулюванні спору як підстава для відводу судді

Суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участю судді, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення (частина друга статті 37 ЦПК України)

Посилання заявника на неможливість розгляду справи суддею Донченком Ю. В. підлягають відхиленню, оскільки у справі **не була постановлена ухвала** відповідно до положень статті 202 ЦПК України про проведення процедури врегулювання спору за участю судді та у матеріалах справи відсутні відомості про застосування такої процедури.

Постанова ВС від 08 липня 2022 року у справі № 466/4558/20 (провадження 61-14350св21)

Скаржником не зазначено, а з матеріалів справи не вбачається постановлення судом першої інстанції ухвали про проведення процедури врегулювання спору за участю судді, що не може свідчити про початок здійснення такої процедури.

При цьому **матеріали справи №917/631/19 не містять будь-яких доказів того, що між сторонами проводилась така процедура** врегулювання спору за участю судді Киричука О.А., а тому визначені частиною другою статті 36 ГПК України обставини для самовідводу судді від розгляду цієї справи відсутні.

Водночас за наявності, на думу скаржника, порушень проведення процедури врегулювання спору за участю судді, що мали місце під час розгляду справи в суді першої інстанції, останній не був позбавлений права в порядку частини другої статті 38 ГПК України самостійно заявити відвід з наведених підстав, проте зазначеним процесуальним правом не скористався.

Постанова ВС від 08 червня 2021 року у справі № 917/631/19

Врахування порядку укладення мирової угоди при оцінці «належності складу суду»

Ухвалою Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 11 квітня 2018 року цивільна справа № 201/14575/15-ц була передана судді Ткаченко Н. В. для врегулювання спору за участю судді в порядку глави 4 розділу III ЦПК України, провадження у справі було зупинено (а. с. 225, 226, т. 3).

В ухвалі визначено, що врегулювання спору за участю судді Ткаченко Н. В. відбудеться 11 травня 2018 року о 14 год. 00 хв., про що представники всіх сторін були повідомлені під розписку.

10 травня 2018 року до суду надійшла заява представника ОСОБА_2 Купаревої О. В. про долучення до матеріалів справи доказів поважності її неявки 11 травня 2018 року в засідання для врегулювання спору за участю судді. Представник повідомила, що 23 квітня 2018 року відбулася зустріч сторін (за виключенням представника ОСОБА_1) щодо мирного врегулювання спору у цивільній справі, за результатами якої складений був протокол. Також просила передати справу для визначення іншого судді згідно з положеннями статті 33, частини другої статті 37 ЦПК України.

Також 10 травня 2018 року до суду надійшла заява представника ОСОБА_4 Денисенка М. М. , який просив долучити до матеріалів справи мирову угоду, укладену 23 квітня 2018 року, затвердити її та прийняти рішення відповідно до чинного законодавства щодо передачі справи іншому судді згідно зі статтею 33, частини другої статті 37 ЦПК України. Також повідомив про неможливість явки в засідання 11 травня 2018 року.

Ухвалою Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 11 травня 2018 року припинено процедуру врегулювання спору за участю судді Ткаченко Н. В. у цивільній справі № 201/14575/15-ц та поновлено провадження у справі.

Ухвалу суду мотивовано тим, що порядок затвердження заявленої представником ОСОБА_4 Денисенком М. М. мирової угоди, визначений статтями 207, 255 ЦПК України, передбачає роз'яснення сторонам наслідків укладення мирової угоди, перевірку, чи не обмежені представники сторін вчиняти певні дії, закриття провадження у справі у разі затвердження мирової угоди. Таким чином, суд повинен здійснити дії, які не передбачені главою 4 розділу III ЦПК України під час врегулювання спору за участю судді. Тому врегулювання спору за участю судді Ткаченко Н. В. підлягає припиненню на підставі пункту 4 частини першої статті 204 ЦПК України з подальшим призначенням справи до судового розгляду.

Оскільки припинення врегулювання спору за участю судді Ткаченко Н. В. здійснено саме на підставі пункту 4 частини першої статті 204 ЦПК України, то підстави для передачі справи на розгляд іншому судді відповідно до частини четвертої статті 204 ЦПК України відсутні.

Отже, Верховний Суд відхиляє доводи касаційних скарг про ухвалення Жовтневим районним судом м. Дніпропетровська рішення від 12 грудня 2018 року неповноважним складом суду, з порушенням статей 37, 204 ЦПК України.

Постанова ВС від 24 лютого 2021 року у справі № 201/14575/15-ц (провадження № 61-19682св19)

Подання однією зі сторін заяви про затвердження мирової угоди та її розгляд суддею не свідчить про участь такого судді у врегулюванні спору в порядку, визначеному статтями 202, 203 ЦПК України.

Постанова ВС від 07 червня 2021 року у справі № 264/7673/15-ц (провадження № 61-8605св19)

Вирішення окремих процесуальних питань у разі проведення врегулювання спору за участю судді

Ухвалою господарського суду Київської області від 03.10.2019 вирішено провести процедуру врегулювання спору за участю судді у справі № 911/2111/15 та зупинити провадження у даній справі.

01.11.2019 до суду першої інстанції від представників позивача та відповідача надійшла заява про укладення мирової угоди.

Ухвалою господарського суду Київської області від 04.11.2019 припинено процедуру врегулювання спору за участю судді у справі №911/2111/15 та поновлено провадження у даній справі, призначено підготовче засідання на 14.11.2019.

У судове засідання 14.11.2019 прибули представники позивача, відповідача та товариства з обмеженою відповідальністю "Фінансова компанія "Аккорд", представники інших учасників судового процесу не прибули.

Суд першої інстанції, встановивши, що подана сторонами заява про затвердження мирової угоди не суперечить законодавству та не порушує права і охоронювані законом інтереси інших осіб, затвердив укладену сторонами мирову угоду, а провадження у справі заклав на підставі пункту 7 частини першої статті 231 ГПК України.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи ухвалу суду першої інстанції від 14.11.2019 про затвердження мирової угоди, виходив з такого.

Заяву ТОВ "Фінансова компанія "Геліос" від 02.10.2019 про заміну третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача, яка (заява) надійшла до суду 03.10.2019, було подано до подання заяви про затвердження мирової угоди від 31.10.2019, укладеної між позивачем та відповідачем, яка надійшла до суду 01.11.2019.

Однак заяву про заміну третьої особи на стороні відповідача правонаступником та заяву про затвердження мирової угоди було розглянуто судом першої інстанції в одному й тому ж судовому засіданні, яке відбулося 14.11.2019.

З протоколу судового засідання від 14.11.2019 у даній справі вбачається, що представник ТОВ "Фінансова компанія "Геліос" не був присутній у судовому засіданні 14.11.2019, що унеможливило встановлення судом першої інстанції фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення спору, зокрема обставин, на підставі яких ТОВ "Фінансова компанія "Геліос" набуло статусу нового кредитора відповідно до статті 514 Цивільного кодексу України.

Суд першої інстанції розглянув заяву про затвердження мирової угоди та постановив ухвалу від 14.11.2019 про затвердження мирової угоди без належного повідомлення учасника справи - ТОВ "Фінансова компанія "Геліос".

Не повідомивши третю особу у даній справі - ТОВ "Фінансова компанія "Геліос" про судове засідання, в якому розглядалося питання про затвердження мирової угоди, а отже, не забезпечивши цій особі можливість реалізувати свої права (зокрема, права на участь у судовому засіданні, подачу доказів, заяв, клопотань, пояснень суду, наведення своїх доводів, міркувань щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечень проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб), суд першої інстанції дійшов передчасних висновків про те, що подана сторонами мирова угода не порушує права чи охоронювані законом інтереси інших осіб.

Суд апеляційної інстанції: прийняв постанову, якою: скасував ухвалу суду першої інстанції від 14.11.2019 про затвердження мирової угоди як таку, що постановлена передчасно, з неповним з'ясуванням всіх обставин, що мають значення для справи; справу передав на розгляд до господарського суду Київської області зі стадії розгляду заяви ТОВ "Правнича консалтингова група" та ДП "Укрспирт" про укладення мирової угоди від 31.10.2019.

Правова природа мирової угоди

Мирова угода - це укладена в цивільному процесі угода між сторонами у справі і затверджена судом про умови припинення спору, на підставі взаємних уступок - відмови позивача від частини своїх вимог або їх зміни, визнання відповідачем зміненого позову чи зменшення розміру позовних вимог.

Мирова угода може укладатись як в позовному провадженні, так і у виконавчому, але завжди після порушення таких проваджень, адже інакше ці угоди будуть цивільно-правовими, саме тому мирова угода у позовному чи виконавчому провадженні втілюється у певній процесуальній формі, а саме в ухвалі про визнання мирової угоди та закриття провадження у справі чи у виконавчому провадженні.

Виходячи зі змісту наведених процесуальних норм, мирову угоду, укладену у позовному чи виконавчому провадженні, не можна розглядати як договір у цивільно-правовому розумінні і визнавати недійсною у позовному провадженні, оскільки порядок її укладання та затвердження регламентовано відповідними положеннями ЦПК України. Мирову угоду можна визначити як цивільний процесуальний акт, яким припиняється цивільно-правовий спір на основі взаємоузгодженої волі сторін шляхом визнання судом.

Постанова ВС від 26 червня 2024 року у справі № 489/3569/22 (провадження № 61-9499св23)

Мирова угода - це результат дискреційних повноважень сторін спору координаційного (договірного) характеру з метою припинити спір, виражений в укладеному ними та поданому на затвердження суду правочині - мировій угоді, яка набирає чинності з моменту її затвердження судом.

Слід зазначити, що взаємними поступками є добровільна відмова кожної із сторін від чого-небудь (певних вигод, умов, намірів тощо) або послаблення своїх вимог на користь врегулювання конфлікту. Узгодження взаємних поступок є виключним правом сторін, яким вони користуються на власний розсуд, виходячи із власної оцінки комерційної доцільності, господарських, цивільних чи ділових взаємовідносин із контрагентом, майнових або немайнових інтересів тощо. Сутність поступок може носити кількісний (прощення боргу у певній частині тощо) або якісний характер (розстрочення боргу на певний строк). Втручання суду в оцінку взаємних поступок обмежене підставами для відмови у затвердженні мирової угоди, визначеними ч. 5 ст. 192 ГПК України.

Постанова ОП КГС ВС від 06 червня 2025 року у справі № 917/141/24

Для встановлення обставин щодо правомірності закриття провадження у справі у зв'язку із затвердження мирової угоди сторін необхідно перевірити дотримання судом при затвердженні мирової угоди вимог статті 192 ГПК України, зокрема дослідити умови мирової угоди на предмет того, чи відповідають ці умови закону, чи не порушують права або охоронювані законом інтереси інших осіб, чи не є вони невиконуваними, а також чи відповідають дії представників сторін мирової угоди інтересам осіб, яких вони представляють, оскільки порушення будь-якої з наведених вимог є безумовною підставою для відмови у затвердженні мирової угоди і, як наслідок, відсутністю передумов для закриття провадження у справі з цих підстав.

Постанова ОП КГС ВС від 03.10.2019 у справі № 911/918/15

Порядок укладення та затвердження мирової угоди

Мирова угода є юридичним документом, який створюється сторонами процесу і затверджується судом з метою вирішення спору шляхом досягнення взаємної згоди.

За своїм змістом процедура закінчення розгляду справи укладенням мирової угоди складається з декількох послідовних дій, що вчиняються сторонами та судом:

- 1) сторони справи укладають мирову угоду;
- 2) сторони повідомляють суд про укладання мирової угоди, подавши до суду спільну письмову заяву про це;
- 3) суд роз'яснює сторонам наслідки укладення сторонами мирової угоди;
- 4) суд перевіряє:
 - чи не обмежені представники сторін вчинити дії з укладання мирової угоди;
 - чи мирова угода укладається сторонами на підставі взаємних поступок;
 - чи стосується мирова угода лише прав та обов'язків сторін;
 - якщо у мировій угоді сторони вийшли за межі предмета спору, то чи мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб;
- 5) суд постановляє ухвалу, якою:
 - затверджує мирову угоду;
 - вирішує питання про розподіл між сторонами судових витрат, повернення судового збору з державного бюджету;
 - закриває провадження у справі.

Затвердження мирової угоди змістовно є сукупністю процесуальних дій і рішень суду та сторін справи, які становлять системну послідовність.

Постанова ВП ВС від 27 листопада 2024 року у справі № 185/8179/22 (провадження № 14-84цс24)

Врегулювання спору між сторонами повинно відбуватися з дотриманням п. 1 ст. 6 ЄКПЛ

Заявник стверджував, що під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції суддя М. не був неупередженим, оскільки намагався змусити його підписати мирову угоду, неявно погрожуючи йому негативними наслідками у разі відмови. Він стверджував, що суддя М. кілька разів відкладав слухання, чітко вказуючи на те, що буде ухвалене несприятливе для нього рішення, якщо він продовжить відмовлятися підписати мирову угоду.

ЄСПЛ виходить з того, що відповідно до положень ЦПК, на які посилається Уряд, головуючий суддя запитує, чи готові сторони укласти мирову угоду і пояснює процесуальні наслідки вчинення цієї дії. Це не є рідкісною особливістю в правових порядках Договірних Держав і служить як інтересам процесуальної економіки, так і належного здійснення правосуддя. Однак, беручи до уваги важливість принципу судової неупередженості, судді, які запитують про готовність сторін укласти мирову угоду, повинні проявляти обережність і утримуватися від використання мови, яка може, об'єктивно оцінюючи, виправдати, що будь-яка зі сторін законно побоюватиметься, що такий суддя, не є неупередженим.

Розглядаючи цю справу ЄСПЛ вважає, що використання мови суддею М. під час слухання було явно здатним викликати законний страх, що відмова першого заявника прийняти пропозицію про укладення мирової угоди може негативно вплинути на розгляд Палатою його справи по суті. Тому Суд вважає, що поведінка судді М., позбавлена необхідного відсторонення, якого вимагає принцип судового нейтралітету, викликала об'єктивно обґрунтований страх, що йому не вистачає неупередженості при вирішенні справи заявника у значенні статті 6 § 1 Конвенції.

Відповідно, було порушення статті 6 § 1 Конвенції також у цьому відношенні.

VARDANYAN AND NANUSHYAN v. ARMENIA, n. 8001/07, 27 October 10.2016

Верховний
Суд

Дякую за увагу!